

Η κηπουρική των καρδιών

Ορθοδοξία / Οικολογική Ηθική

Απόστολος Νικολαΐδης, Ομ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρόεδρος Ινστιτούτου «Άγιος Μάξιμος ο Γραικός»

Η καλλιέργεια συνδέεται καταρχήν με τη γεωργία, την εργασία στη γη. Και επειδή αυτή η εργασία συνιστά τρόπο επικοινωνίας μεταξύ του εξωτερικού και του εσωτερικού ανθρώπινου κόσμου σε σημείο που να μιλάμε για αρχή των συγκοινωνούντων δοχείων, η έννοια της καλλιέργειας χρησιμοποιείται και για την περιγραφή της εργασίας που επιτελείται στο ανθρώπινο εσωτερικό, με αποτέλεσμα να μιλάμε ανάλογα με την ποιότητα και το εύρος της για καλλιεργημένους ή ακαλλιεργητους ανθρώπους. Με τον ίδιο τρόπο κατανοείται και η μετάβαση στον πολιτισμικό χώρο, όταν για παράδειγμα αναφερόμαστε στην καλλιέργεια των γραμμάτων και των τεχνών.

Η περιγραφή του ανθρώπου με εικόνες και υλικά του αγρού και της γεωργίας είναι παλαιά. Την χρησιμοποίησε π.χ. ο Χριστός στην παραβολή του Σπορέως, όταν χρειάστηκε να εξηγήσει τα αποτελέσματα της σποράς του λόγου του Θεού ανάλογα με την ποιότητα του εδάφους, δηλαδή των καρδιών των ανθρώπων. Έτσι

μίλησε για σπορά «παρά τήν «όδόν» (άνθρωποι που ακροάζονται μεν το λόγο του Θεού αλλά δεν μετανοούν), «ἐπί τάπετρώδη» (επιφανειακή σπορά με προσωρινά αποτελέσματα), «εἰς τὰς ἀκάνθας» (άκαρπη σπορά λόγω των κοσμικών μεριμνών) και «ἐπί τήν γῆν τήν καλήν» (πλούσια καρποφορία) (Ματθ. 13, 3 εξ.).

Την εικόνα του αγρού έχει ο Χριστός και όταν διακρίνει μεταξύ σιταριού και ζιζανίων, υιών της Βασιλείας και υιών του πονηρού (Ματθ. 13, 24 εξ.), όταν αναφέρεται στον καιρό του θερισμού (Ματθ. 25, 24), αλλά και στην τεράστια δυναμική του σπόρου του σιναπιού (Ματθ. 13, 31 εξ.).

Με τον ίδιο τρόπο σκέπτεται και ο Παύλος όταν διακρίνει μεταξύ πνευματικής, φθαρτής, ασθενούς, σωματικής, ευλογημένης, ψευδούς, άτιμης και σαρκικής σποράς (Α΄ Κορ. κεφ. 9 και 15/ Β΄ Κορ. κεφ. 9/ Γαλ. κεφ. 6). Στον ίδιο οφείλουμε επίσης το χαρακτηρισμό του ανθρώπου ως «Θεού γεώργιον» (Α΄ Κορ. 3, 9).

Βασικές προϋποθέσεις για μια αποτελεσματική καλλιέργεια της γης σύμφωνα με την γεωπονική επιστήμη και την αγροτική εμπειρία είναι το καλό όργωμα, η περιεκτική και ποιοτική σπορά, η καθημερινή φροντίδα με την ανάλογη λίπανση και το τακτικό πότισμα, και τέλος η έγκαιρη συγκομιδή.

Καλό όργωμα σημαίνει σε γενικές γραμμές ολοκληρωμένη προετοιμασία σποράς με βαθύ σκάψιμο του εδάφους για την απομάκρυνση των λίθων και των ζιζανίων, με αφράτεμα και εξαερισμό του εδάφους και ταυτόχρονη λίπανση.

Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται στην επιλογή των σπόρων και την συστηματική κατανομή τους στο έδαφος. Σημαντική συμβολή στην εξέλιξη και πορεία της βλάστησης, της ανθοφορίας και της καρποφορίας είναι εκείνη του ποτίσματος, αν το φυσικό πότισμα δεν επαρκεί, μια και το νερό αποτελεί τον κύριο μοχλό και τον απαραίτητο συνεργό των γεωργικών εργασιών.

Σημαντική στο όλο εγχείρημα είναι βέβαια και η καλή γνώση του χρόνου της συγκομιδής των καρπών στα όρια της χρονικής μεσότητας, αποφεύγοντας από τη μια μεριά την πρώιμη και από την άλλη την όψιμη συγκομιδή.

Η ίδια προσεκτική πορεία για μια πλούσια πνευματική καρποφορία ακολουθείται και στην πνευματική καλλιέργεια. Αφορά δε τόσο στους γεωργούς όσο και τους πνευματικούς αγρούς. Η διαφορά με την φυσική πραγματικότητα είναι ότι εδώ οι ρόλοι δεν είναι τυποποιημένοι αλλά εναλλάσσονται, αφού και οι δύο πλευρές συνιστούν διά βίου «γεώργια» πνευματικής σποράς.

Ως προς την ποιότητα και την επεξεργασία της καρδιακής γης: Με δεδομένο ότι σχεδόν το παν επιτελείται στα αρχικά στάδια της ζωής των ανθρώπων, η καρδιακή προετοιμασία εξαρτάται καταρχήν από την εργασία, που τελούν οι γεννήτορες από τη στιγμή της σύλληψης μέχρι και την εφηβεία, αλλά και οι φορείς άλλων θεσμών που γαλουχούν τους νέους, όπως η ενορία, το σχολείο και το ευρύτερο πολιτιστικό περιβάλλον, ιδιαίτερα τα Μέσα Ενημέρωσης. Δεν μπορούμε βέβαια να αποκλείσουμε και καρδιές ηλικιωμένων ανθρώπων που μεταστράφηκαν εν ριπή οφθαλμού και από πέτρινες μετατράπηκαν σε μαλακές και γόνιμες, ιδιαίτερα στο χώρο της Εκκλησίας.

Καθοριστικό για κάθε πνευματική καλλιέργεια είναι το πρόσωπο του σποριά. Μεγάλη σημασία αποδίδει η Ορθόδοξη Παράδοση στα κίνητρά του. Σπέρνει για τον εαυτό του ή για τους «αγρούς» που του εμπιστεύτηκε ο Θεός, η Εκκλησία και η κοινωνία; Το δίλημμα απομακρύνεται με την υιοθέτηση του κορυφαίου κινήτρου πνευματικής και κάθε άλλης σποράς, δηλαδή της αγάπης. Χωρίς την αγάπη κανένα φυσικό ή επίκτητο χάρισμα δεν μπορεί να σταθεί. Χωρίς αυτήν κανείς δεν μπορεί

να απαλλαγεί από την ιδιοτέλεια, που ακυρώνει μακροχρόνιους κόπους και καταστρέφει τα πάντα, για να γίνει διάκονος, όπως ο Χριστός. Η αγάπη επομένως αποτελεί την αρχή, το μέσο και το τέλος της ορθόδοξης πνευματικής καλλιέργειας.

Ως προς την ποιότητα του «σπόρου», που κάθε θεσμός χρησιμοποιεί για την ανατροφή, παιδεία και μόρφωση των νέων ανθρώπων, αυτή εξαρτάται από τη φύση και την ιδιοπροσωπία εκάστου των θεσμών. Σε κάθε περίπτωση ο «σπόρος» θα πρέπει να ταυτίζεται με την αλήθεια, όπως αυτή καταγράφεται στους επιμέρους θεσμικούς σκοπούς. Επομένως ο αληθινός σπόρος δεν είναι μεταλλαγμένος ή χωρίς ικμάδα αλλά αυθεντικός και ζωντανός. Τέτοιος σπόρος είναι ο λόγος του Θεού (Λουκ. 8, 11) που διαπερνά ή οφείλει να διαπερνά κάθε άλλο λόγο που έχει ταχθεί παραδοσιακά στην οικοδόμηση άρτιων προσωπικοτήτων. Σε αντίθετη περίπτωση ελλοχεύει ο κίνδυνος της διαβολικής σποράς.

Ως προς το περιεχόμενο και την σκοπιμότητα της πνευματικής καλλιέργειας, το βασικό μέλημα είναι, πώς μπορεί να ξεριζωθεί η αμαρτία, που περιγράφει και επιγράφει κάθε μορφή κακίας με τη θεολογική αλλά και κάθε άλλη «κοσμική» έννοια, και να ενθρονιστεί η αγιότητα, αρχίζοντας με την κατεδάφιση των τριών κορυφαίων κακιών: φιλοδοξίας-φιλαρχίας, φιληδονίας και φιλαργυρίας, και την βαθμιαία ανέγερση του πνευματικού οικοδομήματος, όπως την περιγράφει για παράδειγμα ο Ιωάννης της Κλίμακος, όταν αναφέρεται στην αοργησία, τη σιωπή, την εγκράτεια, την αγνεία, την πραότητα, την απλότητα, την ταπεινοφροσύνη.

Σημαντικό για την αποτελεσματικότητα της πνευματικής καλλιέργειας είναι ο τρόπος που αυτή πραγματοποιείται. Εδώ κυρίαρχος είναι ο παράγοντας κυρίως της ελευθερίας. Γιατί καμιά τύχη δεν μπορεί να έχει, τουλάχιστον μακροπρόθεσμα, η βίαιη, ανελεύθερη και ιδιοτελής σπορά. Ο λόγος είναι προφανής: Η εικόνα του Θεού δεν εξαναγκάζεται, δεν καταπατείται, δεν αντικειμενοποιείται, δεν εργαλειοποιείται ούτε και από τον ίδιο το Δημιουργό, πολύ περισσότερο από τους ανθρώπους. Εξάλλου η αλήθεια δεν χρειάζεται βίαιες ενέργειες για να μεταδοθεί και να δράσει, γιατί από μόνη της διαθέτει την απαραίτητη δραστική δύναμη και δυναμική. Επομένως οι εντατικές καλλιέργειες δεν ταιριάζουν στην καρδιακή γη, κατά τον ίδιο τρόπο που δεν ωφελούν και τις φυσικές καλλιέργειες, αφού εξαντλούν τις φυσικές δυνατότητες παραγωγής και οδηγούν στην υπερβολική χρήση τεχνητών λιπασμάτων και λοιπών φαρμάκων.

Ως προς το χρόνο της πνευματικής συγκομιδής, αυτή δεν είναι υπόθεση των σπορέων, αλλά των θεριστών, δηλαδή της ιστορίας, της κοινωνίας και εν τέλει του «*ετάζοντος καρδιάς και νεφρούς*» (Ψαλμ. 7, 10) Θεού.

Σύμφωνα με τα παραπάνω η κηπουρική της ψυχής είναι μια δύσκολη και επίπονη υπόθεση. Γιατί, ενώ η καλλιεργούμενη γη δέχεται σχεδόν παθητικά τις γονιμοποιητικές ενέργειες και δράσεις των ανθρώπων, οι καρδιές των ανθρώπων δεν υπακούν σε προκαθορισμένες συνταγές, σε τοπικούς και χρονικούς περιορισμούς, σε πάσης φύσεως αναγκαιότητες, λόγω κυρίως του αυτεξουσίου και της απορρέουσας μεταβλητότητας. Έτσι, αν η φυσική γεωπονία συνιστά τέχνη, η ανθρώπινη γεωπονία συνιστά τέχνη των τεχνών.

<https://bit.ly/3vYdOkQ>